

Antoni Zieliński

**BADANIA ROZPRZESTRZENIANIA
ŚRODKÓW PSYCHOAKTYWNYCH W SZKOŁACH
PONADPODSTAWOWYCH OCHOTY I ŚRÓDMIEŚCIA
(wiosna 1991)**

W okresie od stycznia do końca marca 1991 przeprowadzone zostały badania audytoryjne na terenie wybranych szkół ponadpodstawowych Ochoty i Śródmieścia.

W próbie znalazły się: 4-y Licea Ogólnokształcące, 1-o Liceum Zawodowe, 3-y Technika i 4-y Zasadnicze Szkoły Zawodowe z Dzielnicy Śródmieście oraz 2-a Licea Ogólnokształcące, 2-a Licea Zawodowe, 2-a Technika i 4-y Zasadnicze Szkoły Zawodowe z Dzielnicy Ochota.

Uczniom klas pierwszych i najstarszych wręczono do wypełnienia ankietę opracowaną przez Światową Organizację Zdrowia, przystosowaną do warunków polskich przez Celinę Godwood-Sikorską - pytania dotyczące środków uspokajających i nasennych oraz Antoniego Zielińskiego - forma pytań i układ ankiety.

Zebrany materiał badawczy składa się z 233 ankiet z Liceów Ogólnokształcących, 260 ankiet z Liceów Zawodowych i Techników oraz 319 ankiet z Zasadniczych Szkół Zawodowych obu dzielnic.

Przyjęta zasada podwójnej anonimowości zarówno uczniów jak i szkół gwarantowała szczerość wypowiedzi uczniów i poczucie bezpieczeństwa nauczycieli, a ściślej kierownictwa szkół, co jest o tyle ważne, że otwiera możliwość wielokrotnego powtarzania badań w przyszłości.

Celem tych badań było określenie liczby uczniów biorących różne środki psychoaktywne w tym alkohol i tytoń.

Powtórzenie takich badań w przyszłości tą bardzo taną metodą pozwoliłoby władzom lokalnym na śledzenie trendów rozwoju zjawiska na terenie szkół i podejmowaniu kroków zaradczych stosownie do skali zagrożeń.

Zbiornicze wyniki ankiety zawarte są w dwóch tabelach aneksu 1 i 2. W tekście przedstawiamy obraz rozprzestrzeniania poszczególnych środków psychoaktywnych wśród młodzieży ze wskazaniem zróżnicowań związanych z płcią, typem szkoły i podziałem na klasy pierwsze i najstarsze.

TYTOŃ

Pali papierosy 66 % uczniów, nigdy nie paliło 34 %.

Co czwarty uczeń palił często tzn. co najmniej raz w ciągu ostatnich 5 dni. Prawie wszyscy palący zapalili pierwszego papierosa przed 16 rokiem życia, a połowa przed 14 rokiem życia.

Palenie jest nieco mniej popularne w liceach ogólnokształcących ($p < 0.06$), pali tam tylko 58 % uczniów i mniej jest palaczy nałogowych - 19 %. Palących jest mniej w klasach pierwszych - 58% niż w klasach najstarszych - 76 % ($p < 0.0001$) ogółu szkół ponadpodstawowych.

Dziewczeta palą równie często, jak chłopcy, jedynie zaczynają nieco później, najczęściej w wieku 15-16 lat a chłopcy najczęściej w wieku 13-14 lat. Uczniowie z klas najstarszych palą częściej - 76% niż ich koledzy z klas pierwszych - 58 %.

ALKOHOL

Smak alkoholu zna 95 % uczniów szkół ponadpodstawowych.

36 % uczniów piło alkohol często tzn. co najmniej raz w ciągu ostatnich pięciu dni. Prawie wszyscy pijący wypili swój pierwszy kieliszek przed 16 rokiem życia w tym 12% przed 10 rokiem życia, 15% w wieku 11-12 lat a 32% w wieku 13-14 lat.

Do częstego picia przyznało się 43 % uczniów z Liceów Ogólnokształcących (LO), 39 % uczniów Liceów Zawodowych i Techników (LZiT) i tylko 28 % uczniów Zasadniczych Szkół Zawodowych (ZSZ), różnice te są statystycznie istotne. ($p < 0.0008$).

Dziewcząt często pijących zarejestrowała nasza ankieta 38% a chłopców nieco mniej 35 % ($p < 0.06$).

Uczniowie klas najstarszych piją częściej i intensywniej niż ich koledzy z klas młodszych ($p < 0.00001$).

MARIHUANA (trawka) lub HASZYSZ (ganja)

Do zażywania tych środków przyznało się 73 uczniów tj. 9 % przebadanych. 16 % z nich paliło marihuanę (lub haszysz) w ciągu ostatnich 1-5 dni, 22 % w ciągu ostatnich 6-30 dni, 32 % w ciągu ostatnich 31-365 dni a pozostałych 30 % powyżej 1 roku.

Zdecydowana większość zaczęła palić marihuanę po przekroczeniu 17 roku życia.

Środki te próbowało 13 % uczniów LO, 12 % uczniów LZiT i wyraźnie mniej - 5 % uczniów ZSZ ($p < 0.03$).

Dziewczeta równie często jak chłopcy sięgają po marihuanę/haszysz, zaś częściej uczniowie klas najstarszych - 16 %, niż ich młodsi koledzy z klas pierwszych - 4 %.

KOKAINA

Do brania kokainy przyznało się 5 uczniów tj. 0,5 % przebadanych. Dwoje uczniów było z LO i trzech z LZiT. Dwoje z nich miało wziąć ten środek w ciągu ostatnich 1-5 dni od daty naszych badań, dalszych trzech w ciągu roku. W tej piątce było troje dziewcząt i dwóch chłopców. Wszyscy powyżej 17 roku życia.

AMFETAMINY lub inne środki POBUDZAJĄCE -
brane bez zlecenia lekarza.

Do brania tych środków przyznało się 34 uczniów tj. 4,2% przebadanych. Czterech miało brać te środki w ciągu ostatnich 6-19 dni, szesnastu w ciągu roku i czternastu dalej niż rok temu.

Nie ma istotnych różnic pod tym względem między LO i LZiT a ZSZ, ani między dziewczętami i chłopcami, ani między uczniami klas najstarszych i najmłodszych.

ŚRODKI HALUCYNOGENNE

(LSD, Meskalina, Peyotl, jakieś grzyby)

Do brania tych środków przyznało się 13 uczniów tj. 1,5% przebadanych.

Dwoje miało zażyć je w ciągu ostatnich 1-5 dni, dziewięcioro w ciągu roku i dwoje dawniej niż rok temu.

Sześciu było uczniami LZiT, troje było z LO i czworo z ZSZ.

Było wśród nich czworo dziewcząt i dziewięciu chłopców.

Czworo było z klas najmłodszych, dziewięcioro z klas najstarszych.

ŚRODKI WZIEWNE

(kleje, rozpuszczalniki, benzyna i inne środki wziewne)

Do zażywania tych środków przyznało się 51 uczniów tj. 6.4% przebadanych. Czworo miało zażyć je w ciągu ostatnich 1-5 dni, dwadzieścioro w ciągu roku a dwadzieścia siedmioro dawniej niż rok temu.

10-u uczniów uczęszczających do LO, 20-u do LZiT i 21 do ZSZ.

Większość z nich zaczęła wachać w wieku 13-16 lat. Wachało 29 dziewcząt i nieco mniej chłopców - 22.

Nie zarejestrowaliśmy różnic między klasami najmłodszymi i najstarszymi.

ŚRODKI USPOKAJAJĄCE

brane bez zalecenia lekarza (Elenium, Relanium, Signopam, Oxazepam, Klonazepam, Nitrazepam, Reladorm, Meproamat i inne)

Do brania tych środków przyznało się 121 uczniów tj. 15,5 przebadanych. W ciągu ostatnich 1-5 dni brało ten środek 0,8% uczniów, 4,5% w ciągu 6-30 dni, 6,1% w ciągu 31-365 dni i pozostałych 4,1% rok temu lub dawniej.

Nie ma istotnych różnic pod tym względem między LO a LZiT a ZSZ.

Najczęściej po te środki po raz pierwszy sięga młodzież w wieku 15-16 lat - 47 % ogółu biorących.

Zdecydowanie częściej sięgają po te środki dziewczęta - 23,3 %, (9% w ciągu ostatniego m-ca), niż chłopcy - 7,7% (2 % w ciągu ostatniego m-ca), dziewczęta wcześniej, tj. przed 12 rż. zaczynają brać pigułki uspakajające (tabela 3 i 4).

Istotnie też częściej biorą je uczniowie klas najstarszych 20,7 % niż najmłodszych 11,2 % ($p < 0.001$).

Dziewczęta o wiele częściej (w ciągu ostatniego miesiąca 9 % i 2 % chłopców) i o wiele wcześniej (już przed ukończeniem 12 r.ż.) sięgają po różne uspakajające. (tabela 3 i 4).

ŚRODKI NASENNE

brane bez zalecenia lekarza (Veronal, Cyklobarbitał, Luminal i inne barbiturany)

Do brania tych środków przyznało się 20 uczniów tj. 2.3% przebadanych. Czworo z nich miało brać te środki w ciągu ostatnich 1-5 dni, jedenaścioro w ciągu roku a pięścioro rok temu lub dawniej.

Siedmioro uczniów uczęszczało do LO, czworo do LZiT i dziewięcioro do ZSZ.

Najczęściej po raz pierwszy po środki nasenne sięga młodzież w wieku 15-16 lat - 60 % ogółu biorących.

Brało te środki 16 dziewcząt i 4 chłopców, przy czym często biorą tylko dziewczęta, chłopcy nie brali w ciągu ostatniego miesiąca.

Nie ma istotnych różnic pod tym względem między klasami najmłodszymi i najstarszymi.

WYWAR ZE SŁOMY MAKOWEJ

zupa, kompot lub mleczko z zielonych makówek

Do brania tych środków przyznało się 3 uczniów tj. 0,3% przebadanych, w tym: dwóch uczniów z LZiT i jeden z LO; jedna dziewczyna i dwóch chłopców, wszyscy z klas najstarszych.

Jeden z uczniów miał zażywać te środki od 6 do 19 dni temu, dwoje rok temu i dawniej.

HEROINA

Do brania heroiny przyznało się 3 uczniów tj. 0,3% przebadanych, w tym dwoje z LO i jeden z LZiT, jedna dziewczyna i dwóch chłopców, wszyscy z klas najstarszych.

Jeden z uczniów miał zażyć ten środek od 1 do 12 miesięcy temu, dwoje rok temu lub dawniej.

INNE OPIATY

brane bez zalecenia lekarza (Morfina, Kodeina, Pantopon, Dolargan, Dolatyna, Fortral, Metadon)

Do brania tych środków przyznało się 4 uczniów tj. 0,4% przebadanych, w tym dwoje z LO i dwoje z LZiT; dwoje dziewcząt i dwóch chłopców; dwoje z klas najmłodszych i dwoje z klas najstarszych.

Jeden z uczniów miał zażyć jakieś opiaty 1-5 dni temu, pozostali w ciągu roku.

INNE ŚRODKI ODURZAJĄCE

brane bez zalecenia lekarza

Inne nie wymienione w ankiecie środki odurzające miało brać 8 uczniów tj. 1 % przebadanych, w tym troje z LO, dwoje z LZiT

i troje z ZSZ; pięcioro dziewcząt i trzech chłopców; sześcioro z klas najmłodszych i dwoje z klas starszych.

ZNAJOMOŚĆ INNYCH ŚRODKÓW ODURZAJĄCYCH

51 uczniów tj. 6,6 % przebadanych przyznało się, że zna jeszcze jakieś inne środki które ludzie biorą, żeby się dobrze poczuć lub odurzyć.

CZY PRZYZNALIBY SIĘ DO BRANIA?

Dwa pytania sadowały gotowość do przyznania się do brania marihuany/haszyszu i do brania heroiny, oto wyniki:

Gdybym brał(a) marihuanę lub haszysz, to przyznał(a)bym się do tego w tej ankiecie.

tak - 93%

nie - 5%

t.p. - 2%

Gdybym brał(a) heroinę to przyznał(a)bym się do tego w tej ankiecie.

tak - 93%

nie - 6%

t.p. - 1 %

KIM SĄ BIORĄCY JAKIEŚ ŚRODKI ODURZAJĄCE

Do brania środków psychoaktywnych innych niż alkohol i tytoń przyznało się w naszej ankiecie 206 uczniów tj. 25,4% przebadanych.

Do brania jednego środka przyznało się 16 %, do brania dwóch - 5,2%, do trzech 2,5 %, do czterech i więcej 1,7%.

Nasilenie tego zjawiska było podobne na terenie trzech typów szkół tj. w LO brało 28 % uczniów, w LZiT - 26% i ZSZ 23% (zarejestrowane różnice nie są statystycznie istotne).

Używanie środków psychoaktywnych łączyło się bardzo wyraźnie z paleniem tytoniu, (tabela 5): wśród niepalących, tylko co dziesiąty uczeń zażywał jakiś środek, gdy już prawie co drugi (43 %) z intensywnie palących brał także jakieś inne środki odurzające ($p < 0,0001$).

Podobne zależności spostrzec można między piciem alkoholu a braniem jakiś innych środków psychoaktywnych (tabela 6). Otóż tylko co dwunasty uczeń nie pijący alkoholu brał jakiś środek, gdy po

taki sam środek sięgał już co trzeci z intensywnie pijących ($p < 0.0001$).

Istotnie częściej brali jakiś środek uczniowie powtarzający jakąś klasę 39 %, niż ci, którzy idą normalnym rytmem - 24 %.

Czynnikiem nieistotnym okazało się pochodzenie społeczne uczniów, określane w ankiecie grupą społeczno-zawodową ojca i matki. Statystycznie nieistotne też okazało się wychowanie w pełnej/niepełnej rodzinie.

GRUPY RYZYKA

W dużej grupie 208 uczniów, którzy przyznali się w naszej ankiecie do brania jakichś środków psychoaktywnych znaleźli się tacy, którzy z ciekawości wzięli raz, jak i tacy, którzy być może biorą często.

W badaniach spożycia alkoholu (A. Święcki 1964) za wskaźnik indywidualnej częstotliwości picia przyjmuje się okres dzielący odpowiedź na pytanie ankiety od wymienionej przez respondenta daty ostatniej konsumpcji.

Taką miarę częstotliwości przyjęto w klasyfikacji grup ryzyka, zakładając, że ci uczniowie, którzy przyznali się w ankiecie do brania jakiegось środka w ciągu ostatnich 1-5 dni, sięgają po ten środek istotnie częściej niż ci, którzy przyznawali się do brania w ciągu 6-19 dni lub 20-30 dni.

DO GRUPY WYSOKIEGO RYZYKA, zaliczyliśmy tych uczniów, którzy w ankiecie ujawnili, że w ciągu ostatnich 1-5 dni palili papierosy i pili alkohol i brali jeszcze jakieś inne środki psychoaktywne. Takich uczniów było dziewięcioro, czyli 1 % badanej zbiorowości.

Z kolei sprawdziliśmy, ilu było takich uczniów, którzy w ciągu ostatnich 1-5 dni brali jakieś środki psychoaktywne poza tytoniem i alkoholem. Takich uczniów było 24, czyli 3 %.

DO GRUPY RYZYKA zaliczyliśmy tych uczniów, którzy w ciągu ostatnich 1-30 dni, palili i pili alkohol i brali jakieś inne środki psychoaktywne. Takich uczniów było 50-cioro, czyli 6 % objętych ankietą, zaś takich, którzy w ciągu ostatnich 1-30 dni brali jakieś środki psychoaktywne poza alkoholem i tytoniem było 76 czyli 9 %.

Dla celów, jak sądziliśmy nie tylko analitycznych warto może jeszcze wyodrębnić tę grupę młodzieży, która intensywnie albo paliła

papierosy lub (i) piła alkohol lub (i) sięgała po jakieś inne środki psychoaktywne.

W świetle naszych analiz do takiej grupy intensywnych konsumentów co najmniej jednego typu środka, a więc albo tytoniu lub (i) alkoholu lub (i) leków/narkotyków, zaliczyć należy blisko połowę - 46 % uczniów objętych ankietą.

Przypatrzmy się bliżej na tyle, na ile pozwalają dane z anonimowej ankiety, tym młodym ludziom, którzy zapewne dla tzw. szpanu lub poprawy samopoczucia często sięgają po jakieś środki psychoaktywne. Przeprowadzone charakterystyki wszystkich wydzielonych w analizie grup ryzyka ujawniły zasadniczą zbieżność cech. Zilustrujemy to na przykładzie 50-ciorga multikonsumentów, sięgających łącznie co najmniej raz w ciągu miesiąca po tytoń/alkohol/leki/narkotyki oraz na przykładzie 376 uczniów, którzy łącznie lub wybiórczo co najmniej raz w ciągu tygodnia sięgali po tytoń lub (i) alkohol lub (i) leki/narkotyki.

Różnice między dziewczętami i chłopcami są dość wyraźne. Do grupy multikonsumentów (N=50) - zaliczyć można 7 % dziewcząt i 5 % chłopców, co wprawdzie nie jest różnicą statystycznie istotną, ale już odsłania pewną tendencję stałej przewagi dziewcząt we wszystkich wydzielonych przez nas grupach ryzyka.

Do szerokiej grupy mono- i multikonsumentów (N - 376) zaliczyć można 50 % dziewcząt i 43 % chłopców (różnica = $p < 0.05$).

Porównanie klas pierwszych i ostatnich wskazuje, że dziewczęta jakby wyraźnie szybciej wchodzą w świat rozmaitych używek. Biorąc pod uwagę szeroką grupę konsumentów (N - 376) nie ma różnic udziału między dziewczętami (36 %) i chłopcami (3 %) z klas pierwszych. Natomiast porównanie klas najstarszych ujawnia już pewne różnice udziału dziewcząt - 67 % i chłopców - 55 %. ($p < 0.01$).

W analizach wpływu czynnika płci nie wolno jednak pomijać zróżnicowań w konsumpcji środków uspakajających i nasennych (tab. 3 i 4), po które dziewczęta sięgają wyraźnie częściej i wcześniej niż chłopcy.

Wyłączenie z analiz środków uspakajających i nasennych wyraźnie niweluje różnice udziału dziewcząt i chłopców w konsumpcji pozostałych środków psychoaktywnych, ale tendencja do pewnej statystycznie nieistotnej przewagi dziewcząt była nadal widoczna. Wyróż-

nie zauważalne są także różnice między klasami pierwszymi i ostatnimi szkół objętych ankietą. Multikonsumentów (N - 50) było wśród uczniów klas pierwszych 3.7 %, a w klasach najstarszych - 9.1 % ($p < 0.002$). Różnice te są jeszcze bardziej widoczne w świetle kryteriów kwalifikujących do szerokiej grupy konsumentów co najmniej jednego typu środka (N - 379); w klasach pierwszych było 34% takich uczniów, a w klasach najstarszych 61 % (różnica $p < 0.00001$).

Porównania grup ryzyka nie wykazały istotnych różnic między typami szkół. Warto może odnotować pewne statystycznie nieistotne tendencje, o tyle jednak ciekawe, że zaskakujące. W świetle dotychczasowych badań B. Wolniewicz-Grzelak szkoły zasadnicze zawodowe wykazywały na tle innych typów szkół ponadpodstawowych wyraźnie wyższe odsetki młodzieży sięgającej po środki psychoaktywne, zwłaszcza tytoń, alkohol. Nasza anketa ujawniła relatywnie niższe wskaźniki tych zjawisk w tych szkołach, np. do grupy ryzyka multikonsumentów (N - 50) zaliczyć można 8 % uczniów z LO, 7 % z LZiT i tylko 4 % z ZSZ. Podobnie się rzecz przedstawia z kwalifikacją do szerokiej grupy intensywnych konsumentów (N = 376), których było 49 % w LO, 50 % w LZiT i 42 % z ZSZ.

Wyniki te przyjąć należy z dużą ostrożnością. Ponieważ nie potrafimy dostrzec jakiegoś błędu w metodzie badań, przyjmujemy, że po roku 1980 osłabieniu uległ mechanizm negatywnej selekcji do ZSZ, że w warunkach ostrego kryzysu gospodarczego i bezrobocia większej wartości nabrały szkoły przygotowujące w krótkim czasie do konkretnego zawodu.

Omówimy jeszcze dwa inne czynniki, które wiązały się dość wyraźnie z konsumpcją środków psychoaktywnych, a mianowicie przebieg nauki szkolnej (powtarzanie klas) i samooceny uczniowskie. Wprawdzie wśród powtarzających klasę multikonsumentów (N - 50), było nieznacznie więcej 10 %, (wśród pozostałych 4 %), ale już do szerokiej grupy konsumentów (N - 376) można było zaliczyć 61% powtarzających i 45 % pozostałych ($p < 0.01$). W podobnym kierunku wiązały się samooceny uczniowskie, przy czym jakby bez znaczenia było to czy uczeń zaliczał siebie do uczniów b. dobrych, dobrych i średnich, dopiero uznanie siebie za ucznia słabego lub niezdolność lub brak ochoty do dokonania samooceny (odpowiedzi: trudno powiedzieć) wiązało się z wyraźną tendencją do sięgania po

wszystkie typy środków, a także z tendencją do intensywnej konsumpcji co najmniej jednego typu środka; tytoniu, alkoholu, leków/narkotyków.

Takie czynniki jak zawód ojca i matki, wychowanie w pełnej/niepełnej rodzinie (bez ojca, bez matki), miejsce zamieszkania (w dzielnicy, w innej dzielnicy, poza Warszawą) nie wpływały różnicująco na zjawisko młodzieżowej konsumpcji środków psychoaktywnych.

Te wyniki ankiety pozostają w wyraźnej niezgodzie z powszechnymi wyobrażeniami o roli rodziny/domu w kształtowaniu i kontroli zachowań młodzieży. Zapewne nie udało nam się przy pomocy ankiety dotrzeć do głębszych pokładów zjawiska, ale i też, wynik ankiety może wskazywać na osłabienie wpływu domu zwłaszcza w zderzeniu z podkulturą młodzieżową rozwijającą się w szkołach i poza nimi. Od czasu rewolucji młodzieżowej z lat sześćdziesiątych ruch emancypacji młodych nie traci impetu (szerzej: A. Zieliński 1989). Dla współczesnego pokolenia przekroczenie progu dorosłości nie koniecznie musi się kojarzyć z maturą, z ukończeniem szkoły zawodowej, pójściem do wojska, czy podjęciem pracy zarobkowej. Sięganie w wieku 14-16 lat po przywilej dorosłych do picia i palenia znajduje, jak sądzimy, mocne wsparcie w podkulturze młodzieżowej.

PODSUMOWANIE

Przeprowadzone pod auspicjami Europejskiego Biura Światowej Organizacji Zdrowia badania ankietowe nad rozprzestrzenieniem środków psychoaktywnych w szkołach ponadpodstawowych objęły 812 uczniów z losowo wybranych szkół Śródmieścia i Ochoty.

Wyniki ankiety wskazują na znaczne rozprzestrzenienie niektórych środków; często, tzn. co najmniej raz w tygodniu:

- pali papierosy 26 % uczniów;
- pije alkohol 36 % uczniów;

często tzn. co najmniej raz w tygodniu bierze jakieś środki psychoaktywne bez zlecenia lekarskiego 3 % uczniów, a co najmniej raz w miesiącu - 9 % uczniów.

Do prób z marihuaną przyznało się 9 %, z amfetaminą 4 %. Niepokojąco duży odsetek młodzieży (głównie dziewcząt) sięga bez zalecenia lekarskiego po środki uspakajające 15 % i po środki nasenne 2 %.

W sumie, co najmniej raz w życiu sięgało po jakieś środki psychoaktywne, wyłączając alkohol i tytoń - 25 % objętej ankietą młodzieży.

Nie wszystkie na szczęście próby ze środkami psychoaktywnymi muszą prowadzić do uzależnienia, tym niemniej częste (co najmniej raz w tygodniu) przyjmowanie różnych typów środków, takich jak alkohol, tytoń, marihuana i leki pobudzające, uspakajające oraz nasenne, powinny być traktowane jako symptom uzależnienia lub sygnał zagrożeń, i taki sens nadajemy naszym oszacowaniom grup ryzyka:

- do grupy wysokiego ryzyka uzależnieniem można zaliczyć 1 % tych uczniów, którzy sięgali co najmniej raz w tygodniu po wszystkie trzy typy środków, tj. i pili i palili i brali jakiś inny środek psychoaktywny (marihuanę, kokainę, halucynogeny, lub leki)

- do grupy ryzyka uzależnieniem zaliczono 6 % (50 osób) tych uczniów, którzy sięgali co najmniej raz w miesiącu po wszystkie trzy typy środków.

Częste sięganie, powiedzmy co najmniej raz w tygodniu - po co najmniej jeden typ środka (tytoń/alkohol/leki i narkotyki) może być naszym zdaniem przyjęte za wskaźnik osadzenia różnych środków psychoaktywnych w podkulturze młodzieżowej. Z naszych obliczeń wynika, że blisko połowa uczniów - 46 % co najmniej raz w tygodniu pije alkohol lub (i) pali papierosy, lub (i) sięga po narkotyki lub leki bez zalecenia lekarskiego. Zatem branie czegoś dla szpanu, dla zmanifestowania dorosłości, dla poprawy samopoczucia, itp. - jest zjawiskiem niemal codziennym w życiu młodzieży szkolnej i zapewne tworzy klimat zachęty dla tego rodzaju zachowań.

Analiza różnych uwarunkowań częstej konsumpcji środków psychoaktywnych ujawniła kilka interesujących zależności: - dziewczęta równie często sięgają po tytoń, alkohol, marihuanę i znacznie częściej po środki uspakajające i nasenne; - uczniowie klas najstarszych wyraźnie częściej niż ich koledzy z klas pierwszych piją alkohol, palą tytoń, sięgają po marihuanę i leki bez zalecenia lekarskiego; - uczniowie drugorocznicy jak i uczniowie o niskiej samoocenie uczniowskiej (a także ci niezdolni lub niechętni do takiej samooceny) nieco częściej niż pozostała część młodzieży sięga po różne środki psychoaktywne.

Obraz zagrożeń związanych z częstym braniem środków psychoaktywnych jest podobny w obu dzielnicach.

Trzeba jednak zauważyć nieco zaskakujące lecz jednak niższe wskaźniki zagrożeń w Zasadniczych Szkołach Zawodowych.

Rodzina (pełna/niepełna, status zawodowy rodziców) i środowisko miejsca zamieszkania (w Warszawie, poza Warszawą) okazały się czynnikami bez stałego wpływu na postawy młodzieży.

Ogólnie rzecz biorąc ujawnione w badaniach rozmiary rozprzestrzelenia środków psychoaktywnych uznać należy za niepokojąco wysokie, zwłaszcza alkoholu i papierosów oraz leków uspakajających branych bez zalecenia lekarskiego. Na szczęście młodzież nie przejawia zainteresowania narkotykami twardymi (kokaina, heroina i opiaty). Konsumpcja marihuany i amfetaminy osiągnęła już rozmiary niepokojące i należy się liczyć z dalszym wzrostem popularności tych środków, zwłaszcza marihuany.

A study of spread of psychoactive substance use in secondary schools in two Warsaw districts (Ochota and City)

Summary

The study carried out in the spring 1990 revealed the range of psychoactive substance use by secondary school students in two districts of Warsaw - Ochota and Śródmieście (City). 26 % of respondents have admitted to frequent cigarette smoking, 36 % to drinking alcohol frequently, and 3 % - to using some other psychoactive substance (marijuana, tranquillizers, etc.) frequently, i.e. at least once a week.

6 % (or 150 respondents) may be considered to be at risk for drug dependence. This category includes those using all the three groups of psychoactive substance (tobacco, alcohol and drugs) at least once a month.

tłumaczyła Barbara Mroziak

Tabela 1. Procentowy rozkład odpowiedzi 812 uczniów szkół ponadpodstawowych Śródmieścia i Ochoty na pytanie czy i kiedy zażywali środki psychoaktywne

CZY I KIEDY ZAŻYWALI RODZAJ ŚRODKA	nigdy	1-5 dni temu	6-19 dni temu	20-30 dni temu	1-12 m-cy temu	rok i dawniej temu
Tytoń	34	26	4	5	9	22
Alkohol	6	36	18	17	14	8
Kokaina	99,4	0,2	-	-	0,2	0,1
Marihuana/Haszysz	90,6	1,5	0,6	1,5	3,0	2,8
Amfetamina	95,8	-	0,5	0,4	1,6	1,7
Halucynogeny	98,4	0,2	-	0,1	1,0	0,2
Wziewne (kleje, rozpuszczalniki)	93,7	0,5	0,4	0,4	1,7	3,4
Uspakajające (np. eelenium)	84,6	0,8	2,7	1,8	6,1	4,1
Nasenne (barbiturany)	97,5	0,5	0,1	0,4	0,9	0,6
Wywar (ze słomy makowej)	99,6	-	0,1	-	-	0,2
Heroina	99,6	-	-	-	0,1	0,2
Opiaty (inne: morfina itp.)	99,5	0,1	-	0,1	0,2	-

Tabela 2. Procentowy rozkład odp. 812 uczniów szkół ponadpodstawowych Śródmieścia i Ochoty na pytanie czy i w jakim wieku po raz pierwszy zażyli określony środek psychoaktywny

W JAKIM WIEKU ZAŻYLI PO RAZ PIERWSZY RODZAJ ŚRODKA	nigdy	10 lat lub mniej	11- 12 lat	13- 14 lat	15- 16 lat	17- 18 lat	19 lat i więcej
Tytoń	34	12	8	19	20	7	-
Alkohol	6	12	15	32	29	6	-
Kokaina	99,4	0,1	-	-	0,4	0,1	-
Marihuana/Haszysz	92,2	0,1	0,1	0,8	2,8	4,0	-
Amfetamina	96,1	-	0,2	-	-	-	-
Halucynogeny	98,4	-	0,1	-	0,7	0,6	0,1
Wziewne (kleje, rozpuszczalniki)	94,6	0,1	0,8	1,5	2,1	0,9	-
Uspakajające (np. eelenium)	83,5	0,8	1,3	2,4	7,2	4,7	-
Nasenne (barbiturany)	97,0	-	0,6	0,5	1,5	0,4	-
Wywar (ze słomy makowej)	99,8	-	-	-	0,1	0,1	-
Heroina	99,6	-	-	-	-	0,4	-
Opiaty (inne: morfina itp.)	99,5	-	0,1	-	-	0,1	-

Tabela 3. Procentowy rozkład odpowiedzi dziewcząt i chłopców (N-812) na pytanie o to czy i kiedy brali bez zlecenia lekarskiego jakieś środki uspakajające

UCZNIOWIE SZKOŁ PONADPODSTAWOWYCH	CZY I KIEDY ZAŻYWALI ŚRODKI USPAKAJAJĄCE					
	nigdy	1-5 dni temu	6-19 dni temu	20-30 dni temu	1-12 m-cy temu	rok temu i dawniej
dziewczęta	76,8	1,3	4,6	2,6	8,7	6,1
chłopcy	92,4	0,3	0,5	1,1	3,7	2,1

różnica = $p = 0,00001$

Tabela 4. Procentowy rozkład odpowiedzi dziewcząt i chłopców (N=812) na pytanie o to czy i w jakim wieku po raz pierwszy zażyli jakieś środki uspakajające

UCZNIOWIE SZKOŁ PONADPODSTAWOWYCH	CZY I KIEDY ZAŻYWALI ŚRODKI USPAKAJAJĄCE						
	nigdy	10 lat i mniej	11-12 lat	13-14 lat	15-16 lat	17-18 lat	19 lat i więcej
dziewczęta	75,7	1,3	2,3	3,3	10,9	6,6	-
chłopcy	91,4	0,3	0,3	1,6	3,7	2,6	0,3

różnica = p = 0,00001

Tabela 5. Obraz częstości konsumpcji tytoniu wśród 808 uczniów dwóch kategorii: tych, którzy nie brali i tych, którzy brali jakieś środki psychoaktywne z grupy leków i narkotyków (rozkład procentowy)

	CZĘSTOTLIWOŚĆ KONSUMPCJI TYTONIU:						
	nigdy	1-5 dni temu	6-19 dni temu	20-30 dni temu	1-12 m-cy temu	rok temu i dawniej	lb. 100%
nie używał żadnych leków lub narkotyków	40	20	3	5	9	23	602
używał jakieś leki lub narkotyki	16	43	6	6	10	19	206

Tabela 6. Obraz częstości konsumpcji alkoholu wśród 808 uczniów dwóch kategorii: tych, którzy nie brali i tych, którzy brali jakieś środki psychoaktywne z grupy leków i narkotyków (rozkład procentowy)

	CZĘSTOTLIWOŚĆ KONSUMPCJI ALKOHOLU:						
	nigdy	1-5 dni temu	6-19 dni temu	20-30 dni temu	1-12 m-cy temu	rok temu i dłużej	lb. 100%
nie używał żadnych leków lub narkotyków	8	32	18	19	15	8	597
używał jakieś leki lub narkotyki	3	49	20	12	9	7	203

Bibliografia:

1. Gerard K.: *Zapobieganie problemom alkoholowym dzieci i młodzieży: stan obecny, proponowane programy i kierunki działania*, Alkoholizm i Narkomania, Lato 1991 str. 7-28.
2. Ostaszewski K., Borucka A.: *Używanie przez młodzież różnych substancji . Porównanie wyników badań ankietowych z 1984 i 1988 roku*. Alkoholizm i Narkomania, Zima 1990 str. 133-147.
3. Szymanowski T.: *Młodzież wobec alkoholu*, Warszawa 1990.
4. Wolniewicz-Grzelak B.: *Zmiany w spożywaniu przez młodzież napojów alkoholowych. Badania z 1984 i 1988 roku*. Alkoholizm i Narkomania Zima 1990 str.113-132.
5. Zieliński A.: *Obraz współczesnej narkomanii w Europie*, Alkoholizm i Narkomania Zima 1990 str. 33-52.